

■ کیفیت دوره‌های حضوری علوم آرشویی برگزار شده در مرکز

آموزش آرشو ملی ایران: دیدگاه آرشویست ها و مدرسان در

سال های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

نجلا حریری | صدف نعیمی | فاطمه اسفندیاری

■ چکیده

هدف: تعیین کیفیت دوره‌های حضوری علوم آرشویی برگزار شده در مرکز آموزش سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران از دیدگاه آرشویست‌ها و مدرسان این علوم است.

روش/ رویکرد پژوهش: روش پژوهش پیمایشی تحلیلی، و ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای است که در مقیاس طیف لیکرت طراحی شده است. جامعه مورد مطالعه شامل ۱۰۰ آرشویست به همراه ۱۳ نفر مدرس است که در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ در دوره‌های آموزشی حضوری در حوزه علوم آرشویی ملی شرکت کرده‌اند.

یافته‌های پژوهش: میانگین کلی نظرات مدرسین در مورد موفقیت دوره‌های برگزار شده برابر با ۴/۴۵ و بالاتر از حد متوسط است. از دیدگاه آرشویست‌ها نیز کیفیت دوره‌ها بالاتر از حد متوسط، و هماهنگی مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی ارائه شده با مهارت تخصصی آرشویست‌ها نزدیک به حد متوسط است. مطابقت سرفصل دروس ارائه شده با اهداف آموزشی، و نحوه تدریس مدرسان نیز از نظر آرشویست‌ها بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. بر اساس سایر یافته‌ها کیفیت فضای آموزشی از نظر روشنایی و از نظر صدا بالاتر از حد متوسط، و از نظر گرمایش و سرمایش پایین‌تر از حد متوسط بوده است.

نتیجه گیری: شرکت‌کنندگان دوره‌ها، بکارگیری روش‌های حضوری در آموزش علوم آرشویی را مثبت می‌دانند. در مورد کیفیت خدمات آموزشی ارائه شده در دوره‌ها و نحوه تدریس مدرسان نتایج نشان‌دهنده عملکرد نسبتاً موفق مرکز بوده است. مرکز در آموزش مهارت‌های حوزه تنظیم و پردازش موفق‌تر از همه حوزه‌ها بوده و جا دارد در سایر حوزه‌ها نیز آموزش مهارت‌های تخصصی لازم برای آرشویست‌ها ارائه شود.

کلیدواژه‌ها

آموزش ضمن خدمت، علوم آرشویی، آرشو ملی ایران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

مطالعات آرشویی

فصلنامه گنجینه اسناد: سال بیستم و ششم، دفتر اول، (بهار ۱۳۹۵)، ۱۴۰-۱۵۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۵/۲۹ ■ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۲/۱۵

کیفیت دوره‌های حضوری علوم آرشیوی برگزار شده در مرکز آموزش آرشیو ملی ایران: دیدگاه آرشیویست‌ها و مدرسان در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

نجلا حریری^۱ | صدف نعیمی^۲ | فاطمه اسفندیاری^۳

مقدمه و بیان مسأله

یادگیری و آموزش انسان فرآیندی مستمر است و این پدیده، به دلیل افزایش سرعت تغییر جوامع امروزی اهمیت بیشتری یافته است. آموزش روندی است که از طریق آن انسان برای داشتن دنیای بهتر تلاش می‌کند. هدف نخستین آموزش، استخراج و به ظهور رساندن توانایی‌های ذاتی یادگیرنده و بهبود سطح زندگی وی است (ولی‌زاده‌حقی، ۱۳۸۵). امروزه سازمان‌ها و مراکز اطلاعاتی نیز جهت بهبود کمی و کیفی فعالیت‌ها و خدمات خود، آموزش کارمندان را از اساسی‌ترین وظایف خویش به‌شمار می‌آورند. اهمیت آموزش نیروی انسانی تا بدان حد هست که در علم مدیریت، همچنان که در نیمه اول قرن حاضر به سازمان‌های دیوان سالار ماکس ویر و میانه قرن به سازمان‌های اجرایی معروف است، پایان قرن بیستم به سازمان‌های آموزشی یعنی سازمان‌هایی که آموزش کارمندان خود را سرلوحه دیگر فعالیت‌های خویش قرار داده‌اند شناخته می‌شود. (اسدی‌کیا، ۱۳۷۶). از این رو در سال‌های اخیر در اکثر سازمان‌ها تلاش گسترده‌ای در جهت آموزش مداوم کارکنان در سطوح مختلف صورت گرفته است. آموزش ضمن خدمت از جمله این آموزش‌هاست که برای کارمندان متناسب با نیاز حرفه‌ای آنها و متناسب با سازمانی که در آن اشتغال دارند تدارک دیده می‌شود. آموزش ضمن خدمت مهم‌ترین عملکرد هر سازمان در حوزه آموزش محسوب می‌شود که به منظور حیات و پویایی و سودمندی سازمان، پیشرفت مداوم و ایجاد افزایش رضایت از حرفه طراحی و اجرا می‌شود (شهرزادی و مجیری، ۱۳۸۹).

۱. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران
(نویسنده مسؤل)
nadjlahariri@gmail.com
۲. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی گریش بازیابی اطلاعات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران
s.naeemi@gmail.com
۳. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، شناسی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
fesfandiari4326@gmail.com

مراکز آرشیوی از مراکز بسیار مهم هر کشور است. زیرا، منابع آرشیوی به مردم امکان می‌دهد تا هویت اجتماعی خود را بشناسند و آن را حفظ کنند. همچنین مراکز آرشیوی نقش اول را در تحقیقات مورد نیاز جامعه دارند، زیرا مواد اولیه این تحقیقات یعنی اسناد را نگهداری و سازماندهی کرده و در اختیار مخاطبان قرار می‌دهند (ویرجینا، ۱۳۸۲). بنابراین برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت در پیشرفت و پویایی این سازمان‌ها، ضروری به نظر می‌رسد.

آرشیو ملی ایران نیز، بنا به ضرورت، موضوع آموزش نیروی انسانی را برای پیشبرد اهداف خویش مدنظر داشته و از طریق واحد آموزش خود، فعالیت‌هایی را به انجام می‌رساند. این فعالیت‌های آموزشی از سال ۱۳۷۱ شروع شده است و در سالهای ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ و با برگزاری ۳۰ دوره آموزشی حضوری در حوزه علوم آرشیوی برای آرشیویست‌های آرشیو ملی این فرآیند آموزشی را گسترش داده است. این پژوهش بر آن است تا با بررسی کیفیت دوره‌های آموزشی برگزار شده در این مرکز در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳، چگونگی عملکرد مرکز آموزش آرشیو ملی در برگزاری ۳۰ دوره آموزشی آرشیوی حضوری برگزار شده در این مقطع زمانی را از دیدگاه آرشیویست‌های آرشیو ملی و مدرسین دوره‌ها مورد بررسی قرار بدهد.

سوالات پژوهش

۱. به نظر آرشیویست‌ها، مرکز در ارائه برنامه و خدمات آموزشی تا چه اندازه موفق بوده و هست؟
۲. نحوه تدریس مدرسان از دیدگاه آرشیویست‌ها تا چه اندازه موفقیت‌آمیز بوده است؟
۳. مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی ارائه شده تا چه اندازه با مهارت تخصصی آرشیویست‌ها هماهنگی دارد؟
۴. به نظر مدرسان، مرکز در برگزاری دوره‌ها تا چه اندازه موفق بوده است؟

پیشینه پژوهش

مروری بر مطالعات انجام شده نشان می‌دهد پژوهشی که دقیقاً به بررسی نظرات آرشیویست‌ها و مدرسان دوره‌های آرشیوی حضوری مرکز آموزش آرشیو ملی ایران پرداخته باشد موجود نیست اما مواردی که با پژوهش حاضر نزدیکی بیشتری دارند در ادامه مطرح می‌شوند:

اردلان (۱۳۷۳)، در پژوهش خود به بررسی و ضرورت آموزش ضمن خدمت کتابداران در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تابعه وزارت فرهنگ و آموزش عالی ایران پرداخته است. نظرات کتابداران دانشگاهی ایران درباره ضرورت آموزش ضمن خدمت،

تعیین نیازهای آموزشی کتابداران و بررسی جنبه‌های مختلف آموزش ضمن خدمت، اهداف پژوهش بود. نتایج این پژوهش توصیفی حاکی از ضرورت شکل دهی دوره‌های آموزشی برای کتابداران در همه سطوح است به ویژه کتابداران حرفه‌ای که سابقه بیشتری در کتابخانه دارند.

اسدی کیا (۱۳۷۶)، در پژوهش خود با عنوان بررسی وضعیت آموزش‌های ضمن خدمت کتابداری در شهر تهران (با تأکید بر سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴) پرداخته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هر کدام از ۹ مرکز مورد مطالعه به طور مستقل به طراحی دوره پرداخته‌اند و هدف بیشتر آنها از اجرای این دوره‌ها، تأمین نیازهای آموزشی کتابداران و اطلاع‌رسانان غیر متخصص بوده است.

بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران طرح پژوهشی انجام شده توسط علی مزینانی در ۱۳۷۶ در کتابخانه ملی است. در پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی نیازهای مهارتی ۳۲۳ نفر از اولین دوره کلاس‌های کوتاه‌مدت بررسی شده است.

تیمورخانی (۱۳۸۲)، در پژوهش خود با عنوان ارزیابی دوره‌های آموزش عمومی کتابداری در کتابخانه ملی ایران نشان داد که کارآموزان از برگزاری دروس فهرست‌نویسی، رده‌بندی و آشنایی با منابع مرجع بیشتر استقبال کردند.

شهرزادی و مجیری (۱۳۸۹)، در پژوهش خود با عنوان نیازسنجی دوره‌های آموزشی ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان نشان داد بیشترین میزان نیاز در حوزه آموزش ضمن خدمت عبارت است از آشنایی با شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت، اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران و آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی و جستجو در آنها.

سانشز^۱ در ۱۹۷۴ به بررسی وضعیت آموزش مداوم کتابداران در فیلیپین پرداخت. برنامه‌های آموزش ضمن خدمتی که توسط کارگزاران، انجمن‌های کتابداری و مدارس کتابداری ارائه شده، بررسی شد و ضمن بیان جزئیات آنها و اشاره به یکدست نبودن برنامه‌ها، بر همکاری در طراحی برنامه‌های فوق تأکید کرد.

موکهرجی^۲ و نئوجی^۳ (۱۹۹۵)، در پژوهشی به بررسی مشکلات و موانع مربوط به بهره‌برداری کامل از منابع درسی مکاتبه‌ای حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به ویژه منابع تمرینی درس فهرست‌نویسی در کشور هند پرداخته و به این نتیجه رسیدند که دو مانع اصلی در این مسیر وجود دارد؛ نخست عدم درک روش کاری منابع و دیگر، غلط‌های چاپی.

1. Sanchez
2. Mookerjee
3. Neogy

ویلسون^۱ (۲۰۰۱)، در پژوهش خود گنجاندن ۶ حوزه جداگانه در دوره‌های آموزشی کتابداران و اطلاع‌رسانان را با اولویت سیستم‌های اطلاع‌رسانی و مباحث کاربران و فراهم‌آوردن اطلاعات پیشنهاد کرد.

آدومی^۲ و نالو^۳ (۲۰۰۳)، در پژوهش خود در خصوص آموزش‌های ضمن خدمت کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایالت دلتای نیجریه، به این نتیجه می‌رسند که لازم هست مسئولان کتابخانه‌ها و مراکز کتابداری و اطلاع‌رسانی این ایالت، نقش بیشتری در این آموزش‌ها ایفا کنند و همچنین کتابداران و کارکنان کتابخانه‌های خود را ملزم به حضور در این دوره‌ها نمایند. همچنین لزوم ایفای نقش هر چه بیشتر انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی این کشور در آموزش‌های ضمن خدمت کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد اشاره قرار گرفته است.

محمود^۴ (۲۰۰۷)، نیازهای مهارتی و آموزشی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی در پاکستان را توانایی مدیریت، خدمات فنی، خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی و مهارت‌های ارتباط عمومی ارزیابی می‌کند.

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش پیمایشی تحلیلی و جامعه مورد مطالعه شامل آرشیویست‌های سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (آرشیو ملی ایران) شامل ۱۰۰ آرشیویست شرکت‌کننده در دوره‌های آموزشی به همراه ۱۳ نفر مدرس می‌باشد که در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ در دوره‌های آموزشی حضوری در حوزه علوم آرشیوی آرشیو ملی شرکت کرده‌اند. به منظور گردآوری اطلاعات در این پژوهش از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. تدوین پرسشنامه، با در نظر گرفتن سوالات و اهداف پژوهش و نیز دیدگاه‌های نظریه‌پردازان علم مدیریت در زمینه آموزش ضمن خدمت کارکنان سازمان‌ها و اهداف و سیاست‌های کلی مدیریت برنامه‌ریزی آموزشی آرشیو ملی ایران و نظرات و پیشنهادهای آرشیویست‌های شرکت‌کننده در دوره‌های آموزشی سال‌های قبل، صورت گرفت. داده‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از نسخه ۱۶ نرم افزار آماری spss تجزیه و تحلیل شد.

برای سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ به کمک نرم افزار spss استفاده شد. آلفای محاسبه شده برای کلیه سؤالات پرسشنامه برابر با ۰۹۰ درصد است که نشان‌دهنده پایایی مناسب پرسشنامه است. (آلفای سؤال اول پژوهش ۰۷۵ درصد و سؤال دوم ۰۸۷ درصد و سؤال سوم پژوهش ۰۸۴ درصد و سؤال چهارم پژوهش ۰۸۱ درصد بوده است). در این پژوهش داده‌ها با این فرض که میانگین $\mu < 3$ نشانگر پایین‌تر بودن میانگین از حد متوسط است مورد تحلیل قرار گرفته است. با در نظر گرفتن نرمال بودن توزیع $n < 30$ آزمون t برای کلیه

1. Wilson
2. Adomi
3. Nwalo
4. Mahmood

سؤالات که در جدول توزیع میانگین هر یک از آنها نیز ارائه گردیده است، محاسبه گردید.

یافته‌های پژوهش

سوال اول پژوهش: به نظر آرشیویست‌ها مرکز در ارائه برنامه و خدمات آموزشی تا چه اندازه موفق بوده و هست؟

ردیف	سوال پژوهش	اینترنت		وبسایت سازمان		ابلاغ ادارات کل		همکاران	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	نحوه فراخوانی شما به دوره (دعوت و تشکیل پرونده) به چه صورت بود؟ اطلاع‌رسانی از طریق:	۴۶	۴۶	۱۵	۱۵	۳۲	۳۲	۷	۷

جدول ۱

توزیع فراوانی نحوه فراخوانی آرشیویست‌ها به دوره‌های آموزشی

جدول ۱ نشان می‌دهد ۴۶ آرشیویست‌ها از طریق اطلاع‌رسانی اینترنت سازمان و ۱۵ درصد از طریق وبسایت سازمان و ۳۲ درصد از طریق ابلاغ ادارات کل و تنها ۷ درصد از طریق همکاران برای شرکت در دوره‌ها فراخوان شده‌اند.

ردیف	کیفیت ارائه برنامه و خدمات آموزشی	میانگین انحراف معیار		نتایج آزمون t		
		۲/۵۲	۱/۰۲	t مشاهده شده	درجه آزادی	سطح معناداری
۱	شیوه اطلاع‌رسانی مرکز در مورد سرفصل دروس و جزئیات ارائه شده	۲/۵۲	۱/۰۲	۴/۶۶	۹۹	۰/۰۰۰
۲	هماهنگی زمان‌بندی دوره‌های آموزشی با محتوای دوره آموزشی	۳/۱۹	۰/۶۳	۳/۰۱	۹۹	۰/۰۰۳
۳	میزان انطباق مطالب ارائه شده با محتوای دوره آموزشی	۳/۴۲	۰/۸	۵/۳	۹۹	۰/۰۰۰
۴	تاثیر دوره‌های آموزشی برگزار شده در ارتقای آگاهی و دانش	۳/۵۱	۰/۸۵	۵/۹	۹۹	۰/۰۰۰
	میانگین و انحراف معیار کلی ارائه برنامه و خدمات آموزشی مرکز	۳/۱۶	۰/۶۲	۳۹/۱۲	۹۹	۰/۰۰۰

جدول ۲

توزیع میانگین نظرات آرشیویست‌ها در مورد ارائه برنامه و خدمات آموزشی مرکز و نتایج آزمون برای مقایسه با میانگین نظری

همان طور که جدول ۲ نشان می‌دهد، میانگین نظرات آرشویست‌ها در مورد ارائه برنامه و خدمات آموزشی مرکز در مورد سرفصل دروس و جزئیات ارائه شده در دوره‌ها ۲/۵۲ هماهنگی زمان‌بندی دوره‌های آموزشی با محتوای دوره آموزشی ۳/۱۹؛ میزان انطباق مطالب ارائه شده با محتوای دوره آموزشی ۳/۴۲؛ مؤثر بودن دوره‌های آموزشی برگزار شده در ارتقای آگاهی و دانش ۳/۵۱؛ میانگین کلی برابر با ۳/۱۶ است.

همان طور که داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد، نتایج آزمون ۴ در مورد سرفصل دروس و جزئیات ارائه شده در دوره‌ها نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچکتر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین سرفصل دروس به طور معناداری پایین‌تر از حد متوسط است. در مورد زمان‌بندی دوره‌های آموزشی تا چه اندازه هماهنگی با محتوای دوره آموزشی نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۳ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچکتر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین زمان‌بندی دوره‌های آموزشی به طور معناداری بالاتر از حد متوسط است. میزان انطباق مطالب ارائه شده با محتوای دوره آموزشی نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچکتر است. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین میزان انطباق مطالب ارائه شده به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. میزان مؤثر بودن دوره‌های آموزشی برگزار شده در ارتقای آگاهی و دانش نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچکتر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم میزان مؤثر بودن دوره‌های آموزشی برگزار شده به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد.

سوال دوم پژوهش: نحوه تدریس مدرسان از دیدگاه آرشویست‌ها تا چه اندازه موفقیت‌آمیز بوده است؟

ردیف	نحوه تدریس مدرسان	نتایج آزمون ۴		
		میانگین انحراف معیار	t مشاهده شده	درجه آزادی
۱	تسلط مدرسان دوره‌ها بر مطالب درسی ارائه شده	۳/۵۵	۶/۳۳	۹۹
۲	توان پاسخگویی به سوالات توسط مدرسان دوره‌ها	۳/۴۷	۶/۰۹	۹۹
۳	توان برقراری ارتباط و پیوند بین مطالب درسی و مسائل محیط کار و آوردن نمونه‌های کاری برای درک بهتر مفاهیم آموزشی توسط مدرسان دوره‌ها	۳/۲۸	۴/۶۷	۹۹
۴	میزان بکارگیری ابزارهای کمک آموزشی از قبیل نمونه‌های اسناد، عکس، نمونه سجع مهر، فایل‌های آموزشی، فیلم، نمونه خطوط قدیمی توسط مدرسان دوره‌ها	۳/۰۹	۰/۷۹	۹۹
	میانگین و انحراف معیار کلی ارزیابی آرشویست‌ها از نحوه تدریس مدرسان	۳/۳۷	۳۳/۹	۹۹

جدول ۳

توزیع میانگین نظرات آرشویست‌ها در مورد نحوه تدریس مدرسان و نتایج آزمون برای مقایسه با میانگین نظری

همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، توزیع میانگین نظرات آرشئویست‌ها از نحوه تدریس مدرسان، در مورد تسلط مدرسان دوره‌ها بر مطالب درسی ارائه شده ۳/۵۵؛ میزان توان پاسخگویی به سؤالات توسط مدرسان دوره‌ها را ۳/۴۷؛ توان برقراری ارتباط و پیوند بین مطالب درسی و مسائل محیط کار را ۳/۳۸؛ میزان بکارگیری ابزارهای کمک آموزشی ۳/۰۹ می‌باشد. میانگین کلی برابر با ۳/۳۷ است.

همان‌طور که داده‌های جدول نشان می‌دهد، نتایج آزمون t در مورد تسلط مدرسان دوره‌ها بر مطالب درسی ارائه شده نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین تسلط مدرسان دوره‌ها بر مطالب به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. در مورد توان پاسخگویی به سؤالات آرشئویست‌ها توسط مدرسان دوره‌ها نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین توان پاسخگویی به سؤالات آرشئویست‌ها به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. توان برقراری ارتباط و پیوند بین مطالب درسی و مسائل محیط کار و آوردن نمونه‌های کاری برای درک بهتر مفاهیم آموزشی توسط مدرسان نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین توان برقراری ارتباط و پیوند بین مطالب درسی به طور معناداری بالاتر از حد متوسط است. میزان بکارگیری ابزارهای کمک آموزشی از قبیل نمونه‌های اسناد، عکس، نمونه سجع مهر، فایل‌های آموزشی، فیلم، نمونه خطوط قدیمی توسط مدرسان دوره‌ها نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۴۲ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ بزرگ‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین میزان بکارگیری ابزارهای کمک اختلاف معناداری وجود ندارد و میانگین به حد متوسط نزدیک هست.

سوال سوم پژوهش: مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی ارائه شده تا چه اندازه با مهارت تخصصی آرشیویست‌ها هماهنگی دارد؟

ردیف	هماهنگی مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی ارائه شده با مهارت تخصصی آرشیویست‌ها	میانگین انحراف معیار		نتایج آزمون t		
		۳/۲۳	۱/۰۹	t مشاهده شده	درجه آزادی	سطح معناداری
۱	گذراندن دوره‌های آموزشی در بهبود کیفیت کار آرشیوی شما تا چه اندازه مؤثر است؟	۳/۲۳	۱/۰۹	۲/۰۹	۹۹	۰/۰۳
۲	دوره‌های آموزشی تا چه اندازه با مهارت کاری شما در حوزه اطلاع‌رسانی و ارتباطات هماهنگی دارد؟	۳/۰۴	۱/۱۲	۰/۳۵	۹۹	۰/۷۲
۳	دوره‌های آموزشی تا چه اندازه با مهارت کاری شما در حوزه تنظیم و پردازش اسناد هماهنگی دارد؟	۳/۲۸	۱/۰۴	۲/۶۷	۹۹	۰/۰۰۹
۴	دوره‌های آموزشی تا چه اندازه با مهارت کاری شما در حوزه حفاظت و نگهداری اسناد هماهنگی دارد؟	۲/۵۲	۱/۲	۳/۹۹	۹۹	۰/۰۰۰
۵	دوره‌های آموزشی تا چه اندازه با مهارت کاری شما در حوزه شناسایی و فراهم‌آوری اسناد هماهنگی دارد؟	۲/۷۵	۱/۱۹	۲/۰۹	۹۹	۰/۰۳
	میانگین انحراف معیار کلی ارزیابی مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی	۲/۹۶	۱/۲۲	۲۶/۸۲	۹۹	۰/۰۰۰

جدول ۴

توزیع میانگین نظرات آرشیویست‌ها در مورد هماهنگی مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی ارائه شده با مهارت تخصصی آرشیویست‌ها و نتایج آزمون برای مقایسه با میانگین نظری

همان‌طور که جدول ۴ نشان می‌دهد، توزیع میانگین نظرات آرشیویست‌ها در مورد هماهنگی مفاهیم و محتوای دوره‌های آموزشی ارائه شده با مهارت تخصصی آرشیویست‌ها در مورد تأثیر گذراندن دوره‌های آموزشی در بهبود کیفیت کار آرشیوی ۳/۲۳؛ هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آنها در حوزه اطلاع‌رسانی و ارتباطات ۳/۰۴؛ هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آنها در حوزه تنظیم و پردازش اسناد ۳/۲۸؛ هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آنها در حوزه حفاظت و نگهداری اسناد را ۲/۵۲؛ هماهنگی

دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آنها در حوزه شناسایی و فرآهم‌آوری اسناد ۲/۷۵؛ و میانگین کلی برابر با ۲/۹۶ می‌باشد.

همان‌طور که داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، نتایج آزمون ۴ در مورد گذراندن دوره‌های آموزشی در بهبود کیفیت کار آرشیوی نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۳ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین گذراندن دوره‌های آموزشی در بهبود کیفیت کار به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. در مورد سوال دوم میزان هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آرشیویست‌ها در حوزه اطلاع‌رسانی و ارتباطات نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۷۲ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ بزرگ‌تر است. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میزان هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آرشیویست‌ها در حوزه اطلاع‌رسانی و ارتباطات میانگین اختلاف معناداری وجود ندارد و میانگین به حد متوسط نزدیک می‌باشد. میزان هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آرشیویست‌ها در حوزه تنظیم و پردازش اسناد نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۹ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین هماهنگی دوره‌های آموزشی در حوزه تنظیم و پردازش به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. میزان هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آرشیویست‌ها در حوزه حفاظت و نگهداری اسناد نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین هماهنگی دوره‌های آموزشی در حوزه حفاظت و نگهداری به طور معناداری کوچک‌تر از حد متوسط می‌باشد. میزان هماهنگی دوره‌های آموزشی تا چه اندازه با مهارت کاری آرشیویست‌ها در حوزه شناسایی و فرآهم‌آوری اسناد نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با ۰/۰۳ با درجه آزادی ۹۹ در سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر است. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین به طور معناداری مهارت کاری آرشیویست‌ها در حوزه شناسایی و فرآهم‌آوری کوچک‌تر از حد متوسط است.

سوال چهارم پژوهش: به نظر مدرسان مرکز در برگزاری دوره‌ها تا چه اندازه موفق بوده است؟

ردیف	نظرات مدرسان در مورد موفقیت دوره‌های برگزار شده توسط مرکز	میانگین انحراف معیار		نتایج آزمون t		
		۳/۸۵	۱/۲۱	t مشاهده شده	درجه آزادی	سطح معناداری
	تا چه اندازه سر فصل دروس ارائه شده با اهداف آموزشی دوره مطابقت دارد؟	۳/۸۵	۱/۲۱	۱/۸۶	۶	۰/۱۱
	کیفیت فضای آموزشی که در اختیار مدرسان برای تدریس قرار داده می‌شود تا چه اندازه هست؟ (از نظر نور)	۴/۱۴	۰/۶۹	۴/۳۸	۶	۰/۰۰۵
	کیفیت فضای آموزشی که در اختیار مدرسان برای تدریس قرار داده می‌شود تا چه اندازه هست؟ (از نظر صدا)	۴/۱۴	۰/۶۹	۴/۳۸	۶	۰/۰۰۵
	کیفیت فضای آموزشی که در اختیار مدرسان برای تدریس قرار داده می‌شود تا چه اندازه هست؟ (از نظر گرمایش و سرمایش)	۲/۵۷	۰/۷۸	۱/۴۴	۶	۰/۰۲
	میزان هماهنگی زمان اختصاص داده شده برای هر دوره با محتوای دوره آموزشی تا چه اندازه هست؟	۳/۷۱	۰/۴۸	۳/۸۷	۶	۰/۰۰۸
	ابزارهای کمک آموزشی که در اختیار مدرس قرار می‌گیرد از قبیل تکثیر اسناد و ویدیو پروژکتور و سایر ابزارها تا چه اندازه هست؟	۳/۴۲	۰/۵۳	۲/۱۲	۶	۰/۰۰۷
	تا چه اندازه مرکز، اطلاعاتی در مورد ویژگی تحصیلی و مهارتی آرشیبویست‌ها در اختیار شما قرار می‌دهد؟	۲/۸۵	۱/۲۱	۰/۳۱	۶	۰/۷
	میانگین وانحراف معیار کلی ارزیابی مدرسان در برگزاری دوره‌ها	۳/۴۵	۰/۵۲	۹/۰۷	۶	۰/۰۰۰

جدول ۵

توزیع میانگین نظرات مدرسان مرکز در مورد موفقیت دوره‌های برگزار شده توسط مرکز

همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد، توزیع میانگین نظرات مدرسین مرکز در مورد برگزاری دوره‌ها، در مورد مطابقت سر فصل دروس ارائه شده با اهداف آموزشی ۳/۸۵، میانگین میزان کیفیت فضای آموزشی از نظر روشنایی ۴/۱۴، کیفیت فضای آموزشی از نظر صدا ۴/۱۴، میانگین میزان کیفیت فضای آموزشی از نظر گرمایش و سرمایش ۲/۵۷، میانگین میزان هماهنگی زمان اختصاص داده شده برای هر دوره با محتوای دوره آموزشی ۳/۷۱، میانگین ابزارهای کمک آموزشی قرار گرفته در اختیار مدرسان ۳/۴۲، میانگین قرارداد اطلاعاتی در مورد ویژگی تحصیلی و مهارتی آرشیبویست‌ها ۲/۸۵ می‌باشد.

نتایج آزمون t در مورد مطابقت سر فصل دروس ارائه شده با اهداف آموزشی دوره نشان

می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/11$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ بزرگ‌تر می‌باشد. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین مطابقت سرفصل دروس به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. در مورد کیفیت فضای آموزشی که در اختیار مدرسان برای تدریس از نظر نور نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/005$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین کیفیت فضای آموزشی از نظر نور به طور معناداری از حد متوسط بالاتر می‌باشد. کیفیت فضای آموزشی که در اختیار مدرسان برای تدریس از نظر صدا نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/005$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین کیفیت فضای آموزشی از نظر صدا به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. در مورد میزان کیفیت فضای آموزشی که در اختیار مدرسان برای تدریس از نظر گرمایش و سرمایش نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/02$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین کیفیت فضای آموزشی از نظر گرمایش و سرمایش به طور معناداری از حد متوسط کوچک‌تر می‌باشد. میزان هماهنگی زمان اختصاص داده شده برای هر دوره با محتوای دوره آموزشی نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/008$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین میزان زمان اختصاص داده شده به هر دوره آموزشی به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. میزان ابزارهای کمک آموزشی که در اختیار مدرس نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/007$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ کوچک‌تر می‌باشد. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین میزان ابزارهای کمک آموزشی به طور معناداری بالاتر از حد متوسط می‌باشد و میزان در اختیار قرار دادن اطلاعاتی در مورد ویژگی تحصیلی و مهارتی آرشویست‌ها توسط مرکز نشان می‌دهد که سطح معناداری برابر با $0/7$ با درجه آزادی 6 در سطح $0/05$ کوچک‌تر است. لذا با 95 درصد اطمینان می‌توانیم قضاوت کنیم که میانگین میزان در اختیار قرار دادن اطلاعاتی در مورد ویژگی تحصیلی و مهارتی آرشویست‌ها به طور معناداری تفاوت ندارد و به حد متوسط نزدیک می‌باشد.

نتیجه‌گیری

به طور کلی آموزش ضمن خدمت از ابزارهای مهم روزآمدسازی و توانمندسازی حرفه‌ای آرشویست‌های شاغل در آرشيو ملی ایران است. با بررسی نظرات آرشویست‌ها و مدرسان دوره‌های آموزشی آرشویی حضوری برگزار شده در مرکز آموزش آرشيو ملی ایران مشخص شد

که اطلاع‌رسانی دقیق و به موقع در خصوص زمان اجرای برنامه آموزشی از ارکان اصلی برنامه‌ریزی آموزشی و نادیده گرفتن آن باعث سردرگمی و اتلاف وقت، و عدم تمرکز کافی است. بنابراین توجه مدیران آموزشی به ارائه اطلاعات لازم در خصوص زمان اجرای دوره‌های آموزشی، اهداف دوره‌ها و ارائه سرفصل دوره‌ها به مدرسان و آرشویست‌ها امری جدی و ضروری به نظر می‌رسد. جمع‌بندی نظرات آرشویست‌ها در خصوص عملکرد مرکز در ارائه برنامه و خدمات آموزشی در طول دوره‌ها حاکی از آن است نحوه فرآخوانی ۴۶ درصد آرشویست‌ها از طریق اطلاع‌رسانی اینترنت سازمان بوده است و در مورد کیفیت خدمات آموزشی ارائه شده در دوره‌ها، میانگین کلی به دست آمده ۳/۱۶، و میانگین شیوه اطلاع‌رسانی سرفصل دروس ارائه، پایین‌تر از حد متوسط، و میانگین به دست آمده برای مؤثر بودن دوره‌های آموزشی برگزار شده در ارتقای آگهی و دانش بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. میانگین کلی نظرات آرشویست‌ها در مورد ارائه برنامه و خدمات آموزشی به حد متوسط نزدیک می‌شد که نشان‌دهنده عملکرد نسبتاً موفق مرکز در مورد ارائه خدمات آموزشی می‌باشد که با نتیجه تحقیق (کولاکیان، ۱۳۸۸) و (معرف‌زاده، ۱۳۸۵) در مورد مطابقت دوره‌های آموزشی با نیازهای کتابداران هم‌خوانی دارد و مرکز در ارائه خدمات آموزشی عملکرد موفقی داشته است.

نتایج پژوهش در مورد ارزیابی مدرسان دوره نشان می‌دهد، میانگین کلی ارزیابی نحوه تدریس مدرسان برابر با ۳/۳۷ است و تسلط مدرسان دوره‌ها بر مطالب درسی ارائه شده به طور معناداری بالاتر از حد متوسط و میزان بکارگیری ابزارهای کمک آموزشی به حد متوسط نزدیک است. آرشویست‌ها درباره عملکرد مدرسان در طول دوره‌ها معتقدند مدرسان در «توان پاسخگویی به سؤالات»، «تسلط بر مطالب درسی ارائه شده» مرکز بیشتر موفق بوده‌اند. از آنجایی که نظم‌دهنده اصلی به محیط یادگیری مدرسان می‌باشند و مدرس از طریق مدیریت و سازماندهی عوامل مؤثر بر یادگیری، موقعیت مناسب‌تری برای یادگیری فراهم می‌سازد، عملکرد مناسب مدرسان این دوره‌ها از امتیازات و نکات مثبت دوره‌های آموزشی علوم آرشویی ملی محسوب می‌شود.

دوره‌های آموزشی ضمن خدمت، فعالیتی حیاتی و مهم در بهسازی مهارت‌ها و عملکردهای نیروهای انسانی شاغل در سازمان است، بنابراین برگزاری دوره‌های آموزشی در حوزه مهارت‌های تخصصی آرشویست‌ها کارایی و اثربخشی دوره‌های آموزشی را تضمین خواهد کرد. یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین کلی برابر با ۲/۹۶ است که به حد متوسط نزدیک است. آرشویست‌ها تاثیر گذراندن دوره‌های آموزشی در بهبود کیفیت کار آرشویی را بالاتر از حد متوسط، هماهنگی دوره‌های آموزشی با مهارت کاری آنها در حوزه حفاظت

و نگهداری اسناد، شناسایی و فرآهم‌آوری اسناد ملی را کمتر از حد متوسط ارزیابی کرده‌اند. بنابراین در حالت کلی آرشیویست‌ها تأثیر گذراندن دوره‌های آموزشی را در بهبود کیفیت کار آرشیویست‌ها مؤثر می‌دانند که این نتیجه با نتیجه پژوهش (شهرزادی، مجیری، ۱۳۸۹) و (کولایان، ۱۳۸۸) و (معرف‌زاده، دهکردی، ۱۳۸۵) در مورد اثربخش بودن دوره‌های آموزشی در مهارت‌های تخصصی کتابداران مانند شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و غیره هم‌خوانی دارد.

بی‌تردید ابزارهای کمک آموزشی عنصری مؤثر در ارائه مطلوب مطالب علمی محسوب می‌شوند و به کارگیری این وسایل توسط مدرسان سبب توسعه نیروی یادگیری دانش‌پژوهان است. همچنین محیط انجام هر فعالیتی باید با استانداردهای آن فعالیت نزدیک باشد. بحث استانداردهای فضای آموزشی از مقوله‌های مهم در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی هر مرکز آموزشی است. یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین کلی نظرات مدرسین در مورد دوره‌های برگزار شده برابر با ۳/۴۵ است. میانگین مطابقت سرفصل دروس ارائه شده با اهداف آموزشی بالاتر از حد متوسط، کیفیت فضای آموزشی از نظر روشنایی و از نظر صدا بالاتر از حد متوسط، و فقط کیفیت فضای آموزشی از نظر گرمایش و سرمایش پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی گردید؛ هماهنگی زمان اختصاص داده شده برای هر دوره با محتوای دوره آموزشی و ابزارهای کمک آموزشی قرار گرفته در اختیار مدرسان در سطح بالاتر از حد متوسط، و قراردادن اطلاعاتی در مورد ویژگی تحصیلی و مهارتی آرشیویست‌ها نزدیک به حد متوسط بود. بنابراین از نظر مدرسان مدیریت زمان هماهنگی زمان اختصاص داده شده برای هر دوره با محتوای دوره آموزشی در سطح مطلوب است و کیفیت فضای آموزشی از نظر روشنایی و صدا بهتر از کیفیت فضا از نظر گرمایشی است که این نتیجه با نتیجه نظری و همکارانش (۱۳۸۹) در مورد نظرات کارکنان سازمان اسناد و کتابخانه ملی در مورد کیفیت فضای همه‌قسمت‌های سازمان از نظر نور و سیستم سرمایش و گرمایشی هم‌خوانی دارد. در تحقیق وی فقط ۲۵ درصد کارکنان از سیستم گرمایشی احساس رضایت داشتند. امید است مسوولان با ایجاد تغییرات در سیستم گرمایشی فضای موجود را برای برگزاری دوره‌های آموزشی مجهزتر نماید و درخصوص فرآهم‌آوری ابزارهای کمک آموزشی برای استفاده مدرسین اقدامات لازم را به عمل آورند.

پیشنهاد‌های پژوهش:

پیشنهادهایی که با توجه به نتایج پژوهش می‌توان مطرح نمود:

• همکاری و مشارکت سایر مراکز آرشیوی در تأمین منابع آموزشی، مدرسان، امکانات

رفاهی و آموزش یکدیگر؛

• استفاده بیشتر از ابزارهای کمک آموزشی نظیر پروژکتورهای اورهد، اسلاید و اوپیک در جهت تکمیل برنامه آموزشی و نیز استفاده بیشتر از رایانه در آموزش نه تنها برای آموزش رایانه بلکه برای آموزش سایر مباحث از طریق نرم افزارها و برنامه های رایانه ای و فایل های اسناد الکترونیکی؛

• پذیرش تعداد محدودی از افراد برای هر دوره؛ زیرا که محدودیت تعداد شرکت کنندگان امکان پرسش و پاسخ، انتقال اطلاعات و استفاده بهتر از منابع و ابزارهای آموزشی همچون نظارت بر فرایند یادگیری را از سوی مدرس فراهم می کند؛

از آنجا که یکی از عواملی که به صورت غیرمستقیم تأثیر بسیاری بر کیفیت آموزش دوره ها دارد فضای آموزشی است. به همین جهت تهیه فضای مناسب از نظر مساحت، روشنایی و تهویه و سرمایش و گرمایش می بایست از سوی مراکز مجری مورد توجه جدی قرار گیرد.

پیشنهادهای مدرسان دوره ها:

- ارائه سرفصل های تخصصی تر با زمان بندی کوتاه تر؛
- هماهنگی با گروه های تخصصی و ادارات کل در طراحی و اجرای دوره های تخصصی و منطبق سازی مفاهیم دوره ها با مهارت های تخصصی آرشیبیست ها؛
- در نظر گرفتن دوره های مقدماتی بیشتر برای گذراندن دوره های بالاتر؛
- تهیه فرم اعلام نیاز ابزار و لوازم کمک آموزشی برای تدریس مدرسان پیش از دوره ها؛
- تهیه سرفصل و مطالب مربوط به هر دوره، پیش از برگزاری آن توسط مدرسان و ارائه آن توسط مدیریت آموزش مرکز؛
- در نظر گرفتن تعداد آرشیبیست های مدعو در هر درس با توجه به فضا و تجهیزات موجود.

منبع

اردلان، رضا (۱۳۷۳). بررسی ضرورت آموزش ضمن خدمت کتابداران شاغل در کتابخانه های مرکزی دانشگاه های تابعه وزارت فرهنگ و آموزش عالی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

اسدی کیا، فرناز (۱۳۷۶)، بهار و تابستان. آموزش ضمن خدمت کتابداری در تهران در سال های ۷۴-۱۳۷۳. فصلنامه کتاب، ۸ (۲ و ۱)، ۱۰۹-۱۲۳.

بیان، حسام الدین؛ شکیبامقدم، محمد (۱۳۷۵). مدیریت شیوه های نو در آموزش. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

- تیمورخانی، افسانه (۱۳۸۲)، زمستان). ارزیابی دوره‌های آموزش عمومی کتابداری در کتابخانه ملی ایران. *فصلنامه کتاب*، ۵۶، ۱۳-۲۲.
- شهرزادی، لیلیا؛ مجیری، شهین (۱۳۸۹). نیازسنجی دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۵۶۶-۵۷۶.
- کولایان، فردین (۱۳۸۸، بهار). بررسی نظرات یادگیرندگان و مدرسان در مورد دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداری و اطلاع‌رسانی مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی بین سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳. *علوم و فناوری اطلاعات*، ۵۷، صص ۹۷-۱۱۶.
- معرف‌زاده، عبدالحمید؛ دهکردی، پرستو (۱۳۸۵). بررسی نیروی انسانی و نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان خوزستان. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۳۵، صص ۱۰۷-۱۲۹.
- نظری، زهره؛ نیک‌نام، مهرداد؛ غفاری، سعید (۱۳۸۹). ارزیابی نیروی انسانی کتابخانه ملی ایران ۱۳۸۸. *فصلنامه کتاب*، ش ۷، ۸۵-۱۸.
- ولی‌زاده‌حقی، سعیده؛ ولی‌زاده‌حقی، جواد (۱۳۸۵). *دستنامه آموزش از راه دور با تاکید بر علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی*. تهران: دبیزش.
- ویرجینا، آنابندیکتیس، گارسیا (۱۳۸۲، بهار و تابستان). *ترویج فرهنگ آرشیمی* (اعظم‌سادات حسینی، مترجم) *گنجینه اسناد*، ش ۴۹ و ۵۰، ۹۶-۹۹.
- Adomi, E.E, Nwalo, K.I.N. (2003). Prospects for Continuing Professional Education for Library and Information Science Professionals in Nigeria: the Case of Delta State. *New Library World*, l. 104(1194/1195), 499- 508.
- Canadian Library Journal, 48 (6) ,399-404.
- Chopra H. User education: *training the librarians to use new technologies in the developing countries* [Online].2001 [cited 2006 Apr 25, from: URL: <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/103-126e.pdf> /
- Mahmood K, Ajmal Khan M. *ICT training for LIS professionals in Pakistan: a needs assessment*. Emerald Group Publishing Limited 2007; 41(4): 418-427.
- Mookerjee B P, NeogyDipika (1995). Evaluation of course materials of correspondence courses on library & information science: A case study. *Annals of library and information studies (ALIS)*, l42 (3),113-120.
- Raymond, Boris (1991). *Russian Education for Library and Information Service*.
- Sanchez, Concordia (1974). *The libraries of the Philippines. Philippine Library Association*, 9-10.
- Wilson TD(2001). Mapping the curriculum in information studies. *New Library World*, 102(11-12): 436-342.